

SVENSK LÄRARETIDNING

ILLUSTRERADT VECKOBLAD FÖR FOLKUNDERVISNINGEN.

Nr 52. (939.)

STOCKHOLM, 29 DECEMBER 1899.

18:e årg.

Prenumerationspris: $\frac{1}{2}$ år 3,50 kr., $\frac{3}{4}$ år 3 kr., $\frac{1}{2}$ år 2 kr., $\frac{1}{4}$ år 1,25 kr. (postarvodet inberäknadt). Prenumerationen sker såväl i landsorten som i Stockholm å närmaste postanstalt.	Byrå: Barnhusgatan 6, en tr. upp. Kontorstid: 10—1, 4—6. Allm. tel. 60 00. Postadress: Läraretidningen, Stockholm N.	Redaktör och ansvarig utgivare: EMIL HAMMARLUND. Träffas säkrast 10—11, 5—6. Förläggare: Svensk Läraretidnings Förlagsaktiebolag. Tryckt hos Iduna Kungl. Högskoletryckeri, Stockholm.	Lösnummer å 10 öre säljas å tidningens byrå samt å allm. tidningskontoret Gust. Adolfs torg 10. Utgifningstid: hvarje onsdags förmiddag.	Annonspris: 25 öre pr petitråd (= 14 stafvelser). Födelse-, förlofning- och vigselannons 1 kr., dödsannons 2,50 kr. Annonser bör vara inlämnade senast måndags afton för att inkomma i veckans nummer.
---	--	---	--	---

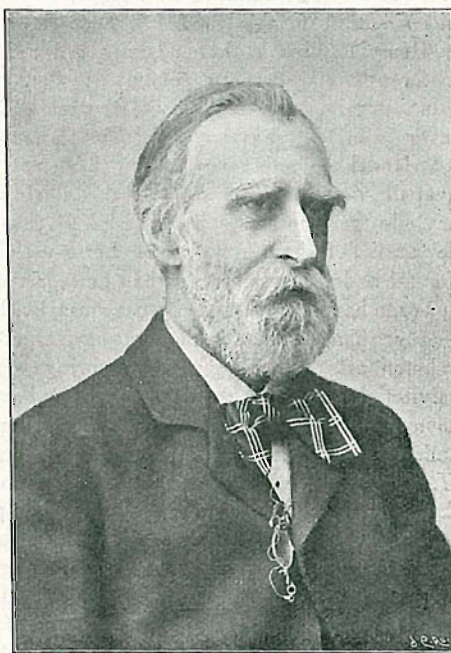
En målsman för sund ungdomsläsning.

Vi hafva länge haft en ungdomslitteratur. Men så länge denna endast hade de högre samhällslagrens barn att vända sig till, var den med nödvändighet inskränkt inom ett jämförelsevis trängt område. Läsekreten var ganska liten och företagsamheten i enlighet därmed. Nu äro emellertid förhållandena anuorlunda. Folkskolan har hunnit verka under snart ett par mansåldrar, och trots de ytterst ogynnsamma omständigheter, hvarunder hon ända intill våra dagar haft att arbeta, ha dock läsfärdigheten och läslusten vunnit allt större utbredning. Allt sedan den första jultidningen för folkskolans barn år 1891 utkom och bröt isen, har det varit klart, att barndomslitteraturens läsekrete hos oss icke längre räknas blott i hundratal utan i tusental, ja i tiotusental. Under detta år har t. o. m. ett djärft försök blifvit gjort att utröna, huruvida en sådan läsekrete kan vara att påräkna icke blott för den mera dagslände-artade litteratur, som heter tidningar och julkuplikationer, utan äfven för den fastare och värdefullare andliga näring, som böckerna hafva att erbjuda. Huruvida detta försök varit allt för djärft, därom är ännu för tidigt att våga ett omdöme. Säkert torde emellertid vara, att det fört frågan om barndomslitteraturen i vårt land in på banor, som man ännu för några år sedan icke vågade drömma om.

Vare härmed huru som helst, redan genom hvad som hittills blifvit gjort är ådagalagd, att denna litteratur numera har en långt vidsträcktare publik än tillförene, och den naturliga följden häraf har redan visat sig i en ganska frodig alstring. Särskildt mot juletid, som i våra kulna länder är den egentliga litterära högsommaren, trängas barn- och ungdomsböckerna på bokhandlarnes bord och i tidningarnas annonspalter.

Nu är det emellertid med denna alstring som med all annan: somt är halm och somt

är kärna. Mycket, som i dag lyser färskt och grönt, ligger i morgon visset och för-torkadt. Äfven ungdomslitteraturen har sin estetik, sina inneboende lagar, och vill man, att dess växt skall blifva icke allenast frodig utan äfven sund och god, så måste man tillse, att dessa inneboende lagar följas.

JULIUS HUMBLE.

Barndomspoesiens paradis skall vara en trädgård, icke en sopbacke.

Detta kraf är ingalunda något nytt, ej ens i vårt land. Det har för nära en mansålder sedan blifvit med kraft och talang höjdt af den man, hvars bild vi i dag bringa. Ungdomslitteraturens estetik är till sina grunddrag redan hos oss skriven af lektor Julius Humble genom hans båda ar-

beten: *Vår tids ungdomsläsning, hennes in flytande och riktiga ledning* samt: *Hvad sagan är för barnåldern*.

Det förra af dessa tvänne arbeten offentliggjordes till en början såsom en följd af uppsatser i Pedagogisk Tidskrift för 1870 men utgafs följande år i bokform. Det senare utgjorde ursprungligen en föreläsning, hållen i Stockholm den 6 februari 1884, och trycktes följande år i samma tidskrift men har icke gjorts tillgänglig för en större allmänhet. Båda hafva delat äldre pedagogiska arbetens vanliga lott: att blifva ouppmärksammade af det släkte, som vuxit upp, sedan de sågo dagen. De äro emellertid i sin helhet så läsvärda, att en ny upplaga skulle vara ett särdeles tidsenligt företag. Utrymmet medgifver icke en redogörelse för dem i deras helhet. För att läsaren måtte erhålla någon föreställning om deras ledande grundtankar, meddelas dock här några kunnande prof ur den öfversikt af ungdomslitteraturens historiska utveckling, som inleder boken om »Vår tids ungdomsläsning, hennes inflytande och riktiga ledning».

I nämnda öfversikt framhålles till en början, att den skarpa skillnad, som i våra dagar göres mellan litteratur för barn och litteratur för vuxna, i forna tider alls icke förefunnits. Under litteraturens barndomsålder var hela kulturen så ursprunglig och osammansatt, hela tidsandan så naiv, att de stora snilleverk, som utgjorde de *vuxnas* förtjusning, äfven voro tillgängliga för *barnens* och *ungdomens* fattning. De voro helt enkelt sago-böcker. Så i Indien, så hos de klassiska folken. »I Grekland och Rom funnos inga skrifter särskildt för ungdomen, men hvad som bjöds densamma var de bästa och största andliga skatter, som dessa folk frambragt. Och det lästa fästes gemenligen i

minnet, så att det blef en för hela lifvet tillgänglig rikedom. Homeros, som den bildade grekiske ynglingen ofta kunde helt och hållet utantill, blef för honom det friska källsprång, där hans folks ande troget afspēglades, och som i sköna och höga bilder gaf honom en hel encyklopedi af vetande.» Hos romarne utgjorde Homeros tillika med Vergilius ungdomens förmästa läsning. Äfven under medeltiden förblevo dessa (jämte Ovidius och Terentius) ungdomens älsklingsförfattare, »till dess folk- och riddaresångerna, krönikorna samt de fantastiska, dels på germanisk grund uppspirade, dels från indiska, arabiska och klassiska källor hämtade sagorna (Karl den store, Alexander, Tristan, Flores och Blancheflur, Fortunatus, Haimonsbarnen m. fl.) samt slutligen djursagorna (Reineke Fuchs m. fl.) funno genklang hos den äfventyr och under älskande ungdomen». Ja, den ursprungliga enheten mellan de vuxnes litteratur och barnens litteratur bestod ännu vid den tid, då det ovanskliga snilleverk framträdde, »som, ehuru ej egentligen skrivet för ungdomen, blifvit dess käraste vän och väl aldrig skall undanträngas eller öfverglänsas» — Defoes Robinson Kruse. Och gäller detta om den *skrifna* poesien, så gäller det gifvetvis i än högre grad om den *muntliga*.

Det är naturligt — säger författaren — att i äldre tider det skrifna ordet hade föga plats, åtminstone utom skolan: sånger, sagor och berättelser gingo friska och lefvande från mun till mun och fortplantades från släkte till släkte äfven i tider, då en stigande odling skapat en litteratur, hvars skatter för unga och gamla användes till gemensam läsning i hemmet. Förrådet var litet och torftigt, men det lästes ofta om, skrefs af, lärdes utantill och blef sålunda en verklig andlig egendom. Det, som bjöds ungdomen, var öfverallt ett för densamma lämpadt urval af det bästa och högsta, som folkanden frambragt, de verk, i hvilka dess lynne, sträfvan och religiösa tro ädlast och trognast afspēglade sig. Detta är dessa naiva tiders stora förtjänst i detta afseende. Den egentliga, i en senare tid uppkomna, så att säga afvikliga ungdomslitteratur, som vi nu gå att öfversekada, kan, med sina stora företräden i öfrigt, icke i denna punkt, den viktigaste, mäta sig med sina föregångare.

Den speciella, »afsikliga», ungdomslitteraturens egentliga grundläggare är, fortsätter författaren, den s. k. filantropiska pedagogiken.

Denna pedagogiks odödliga förtjänst är — säger han — att hafva insett detta bildningsmedels stora betydelse; men det sätt, hvar på hon sökte göra det fruktbärande, röjer bristande in-ikt i ungdomens väsen och behof äfvensom de allmänna lyten, som tillhöra tiden. Den religiösa tro och högre uppfattning af lifvet, som man själf sakrade, ville man äfven hos barnen söka ersätta genom breda och tråkiga moraliska resonsemanger; det underbara, fantasirika, poetiska utdömdes, det nyttiga, handgripliga, förståndiga horde träda i dess ställe. De märkligaste skrifter från denna tid äro: Campes med hänryckning mottagna, originalet nästan undanträngande omarbetning af Robinson, »i hvilken intet är godt utom det, som ej förskrifver sig från Campe»; tjugtals af densamma föranledda Robinsonader; en mängd sedolärande berättelser, som vanligen bära moralen redan i titlarna, samt en oräknelig massa barnskadespel. — — — De lillgamla, prat-amma popularfilosofier, som här framställas, äro lika stela, tillgjorda och pudrade, lika höftvika och sir-

liga, lika kärnlösa och andefattiga som den värld, ur hvilken de äro hämtade.

Campes och Salzmanns föredöme framlockade — såsom författaren vidare påpekar — en förmilig gräshoppsvärm af efterapande skriblerer, och inom kort hade man en öfverskådlig mängd af barnkalendrar, barntidningar, barnromaner, barnramer m. m., hvilka genom sin haltlöshet väckte tankande pedagogers bekymmer och löje.

Vid århundradets begynnelse inträdde ett litet uppehåll i den omätliga produktionen.

»Den genom revolutionen och befrielsekrigen väckta nationalkänslan, den frigjorda forskningen, den upplomstrande naturvetenskapen, konsten och poesien, den djupare och innerligare tron, de känsla och fantasi befruktande studierna af såväl egna som främmande lands sagovärld, språk och äldsta kulturtillstånd — allt detta, som tog tidens bästa krafter i anspråk, öppnade så småningom blicken för det föregående tidskiftets onatur och tomhet på detta liksom på andra områden.»

Den viktigaste frukten af »det nyväckta lifvet på fantasiens fält samt den där af födda och närda språk- och historieforskningen» blef enligt författaren den, att de »bragte till lif och heder den förut bannlysta sagan och fabeln, hvilka allt sedan med rätta blifvit ansedda som det förträffligaste bildningsmedel för barn». År 1812 framträdde bröderna Grimm med sin epokgörande samling af äkta tyska folksagor, som inom de flesta andra land gifvit anledning till liknande samlingar, af hvilka *Asbjörnsens* och *Moes* ypperliga norska kan »i framställningens konst med fullt skäl ställas vid sidan af förebilden».

Den lämpligaste barnläsning anser författaren kunna erhållas genom ett »betänksamt urval» af såväl dessa västerländska sagor som af sagorna i den vidtberömda österländska samlingen »Tusen och en natt», hvartill dessutom böra komma skildringar ur »de germaniska och nordiska äfvensom de antika folkens myt- och heros-värld». Först i andra rummet sätter han de moderna, »på egen hand uppdiktade» barnsagorna, hvilka — säger han — »nästan alla blott bevisa omöjligheten att på konstig väg frambringe den naiviteten, friskheten och natur, som tillhöra barnen, såväl folkens som individens. Bland undantagen härifrån må i synnerhet anföras H. C. Andersens af en poetisk fläkt burna skapelser, af hvilka dock några grunda sig på folksagor; likväl torde långt ifrån alla dessa vara för barnens ståndpunkt så lämpliga, som man i allmänhet föreställer sig». Bland svenska (svensk-finska) originalförfattare för barn sättes naturligtvis Topelius högst.

Ännu betänksamare förhåller sig författaren gent emot *barnromanerna*, såväl dem, hvilka äro skrifna enkom för ungdomen, som ock dem, hvilka äro uppkomna genom ombildning af romaner afsedda för äldre. Då det emellertid ej låter sig göra att fullständigt utesluta de unga från allt hvad romaner heter, anser han det för närvarande rådgäst att i deras händer sätta ett för dem lämpadt urval af denna litteraturens bästa skatter (W. Scott, Cooper, Marryat, Ingeman, Topelius m. fl.)

Såsom den mest i ögonen fallande svagheden hos de *nygjorda*, »på egen hand uppdiktade» barnberättelserna (såväl sagor som noveller och romaner) framhåller författaren, att de så ofta användas endast såsom medel för en viss religiös eller moralisk *tendens* och därför mindre teckna *bilder* än predika *satser*.

Det religiösa lifvet och tecknandet af stora kristliga karaktärer blifver — säger han — icke så mycket hufvudsak som ett prosaiskt exemplifierande af dogmer och bud, ett bredt och känslolöst resonnerande öfver trons kraft och nådens ordning, ett salvelsefullt, oftast med världsliga förmåner belönadt fromleri, hvilket allt på ett friskt barnasinne måste hafva en det åsyftade målet motsatt verkan. Framför andra land har England stort öfverflöd på detta slags skrifter, hvilka dels hafva formen af små berättelser, dels utvidgats till hela noveller och romaner.

Liksom många inbilla sig, att barnen blifva religiösa genom sådana skrifter, så göra sig många stora förväntningar af den sedelära, som bibringas af de *sedliga berättelserna*. Sådana måste i alla tider utöfva en stor dragningskraft på den stora allmänhetens prosaiska sinne. — — — Oftast är det ej höga och gripande exempel på dygd och själfuppgiffring, som här framställas, utan små tillgjorda, öfverklaka barnfigurer, hvilka »snällhet» blott består i uppfyllandet af höflighetens eller den yttre anständighetens fordringar, eller hvilkas plikter, såsom lydnad, sannfärdighet, ärlighet göras till höga dygder, hvilka med denna världens goda, såsom vackra kläder, titlar och rikedom, vanligen belönas. Att höra barn föra ett språk, som är långt öfver deras ålder, afskys i lifvet, men fördrages med god smak i böckerna. Detta blir rent af en parodi, när — såsom ofta sker — de små hjältarne och hjälteinnorna göra sitt eget tillstånd till föremål för reflexion och hålla vackra tal om barnålderns lycka och oskuld. Sådana betraktelser äro härjande frostvindar i barndomens eden. »Det är med oskulden som med basiliken», säger H. C. Andersen, »hon dör, om hon ser sig själf.»

Vid sidan af hittills berörda arter af ungdomsskrifter, hvilka äga det gemensamt, att de hufvudsakligen hafva till uppgift att verka på *känslan* och *fantasi* och därigenom bidraga till ungdomens religiösa, moraliska och estetiska uppfostran, omnämner författaren i korthet äfven den andra hufvudarten af ungdomslitteratur: den som har ett mera rent *kunskapsmeddelande* syfte och därför hämtar sina ämnen från *historiens*, *geografiens* och *naturvetenskapens* områden. Äfven här har frestelsen att slå in på missriktningar legat nära till hands. I det lofvärda bemödandet att undvika torhet och intresselöshet hafva många författare slagit sig på det »rafflande». Förgätlige hvad som måste vara all vetenskaplig undervisnings mål — påvisande af sammanhanget, kedjan af orsaker och verkningar — hafva de satt sig före att »uppsöka blott det allra underbaraste, otroligaste, mest fasaväckande för att reta de smås lätttrödda inbillning och låta hären resa sig på deras hufvuden. Lejon, tigrar, negrer, kannibaler, rödskin och beduiner tumla om i blodiga strider, i vilda, råa lidelser. Man får ej skåda folken i deras hvardagslif och lugna utveckling, ej naturen i hennes stilla hushållning, utan blott vilda passioners utbrott, råa krafterns uppror.»

Sin öfersikt öfver ungdomslitteraturens historiska utveckling sammanfattar författaren i följande ord:

Af vår framställning framgår, att pedagogiken ej i någon väsentlig mån främjat vår ungdomslitteratur. Pedagogerna hafva, såväl som de snillrika författarne, i allmänhet föraktat ett fält, där yrkesbröderna voro så medelmåttiga; och där de uppträdte såsom granskare, såsom i Tyskland, hafva de ofta varit allt för milda i sina domar. Vi hafva vidare funnit, att de delvis goda, medelmåttiga eller dåliga böckerna utgöra en öfverskådlig massa, bland hvilka de goda måste sökas som diamanter i kolschakt, samt att följaktligen det sorgfälligaste urval är af nöden.

*

De ungdomsböcker, som lektor Humble själf utgifvit (en bearbetning af *Gräbners Robinson Kruse*, två samlingar valda *Sagor af bröderna Grimm* samt en öfversättning af *Perraults sagor*) hafva på grund af sitt pris icke kunnat tränga ned till den stora massan af vårt folks barn. Icke desto mindre torde hans inflytande på den svenska ungdomslitteraturens utveckling redan hafva varit betydande. Onekligen hafva de bättre af våra förläggare efter hans uppträdande ägnat långt mer uppmärksamhet än tillförene åt den inre halten af de böcker, som de bjuda barnen, ehuru det visserligen varit önskvärdt, att de i ännu högre grad behjärtat de sunda grundsatser, som han i sitt arbete om vår tids ungdomsläsning framställt. Särskildt är att hoppas, att dessa grundsatser skola komma till heders just i närvarande tid, då ungdomsläsningen står på öfvergången från att vara en angelägenhet endast för de öfre tiotusen till att blifva en sak af djupt ingripande betydelse äfven för det stora bottenlagret af nationen.

Julius Lorens Humble är född i Karlskrona den 16 juli 1835. Han inskrefs den 17 december 1852 i Blekinge nation vid Lunds universitet, blef filosofie kandidat den 14 december 1861 samt promoverades följande år till fil. dr efter att hafva försvarat en estetisk afhandling (»Om det patetiskas begrepp och förhållande till det sublima»). Sedan han 1862—63 tjänstgjort som v. adjunkt vid Nya Elementarskolan samt 1863—64 företagit resor till Tyskland och Frankrike, deltog han som frivillig i dansk-tyska kriget 1864. Efter hemkomsten därefter företog han 1865—66 en ny resa, denna gång till Tyskland, Frankrike och England, samt anställdes sistnämnda år såsom lektor i främmande levande språk vid Högre lärarinneseminarium i Stockholm, hvilken befattning han fortfarande innehar. Åren 1868—70 undervisade han därjämte vid Beskowska skolan, och 1879—89 var han seminariets rektor. År 1871 företog han med offentligt understöd en resa till Tyskland och Schweiz för att studera anstalter för högre kvinnlig bildning, och 1891 besökte han änyo Frankrike.

Bland hans skrifter märkas, utom den nämnda gradualafhandlingen, följande: Vår tids ungdomsläsning, Sthm 1871; Perraults sagor, öfversättning, Sthm 1873; Om seminarium för bildande af lärarinnor, Sthm 1874; Gräbner, Robinson Crusoe, öfversättning och bearbetning, Sthm 1875, 3:e uppl. 1899; Rättstafningsreformen och Svenska akademien, Sthm 1876; Sagor af bröderna Grimm, öfvers., 2 delar, Sthm 1883 och 1884; Lärjungarnes i de högre flickskolorna arbetstid, Sthm 1887.

Sedan 1868 är lektor Humble gift med Ines Berlin, dotter af generaldirektör N. J. Berlin, den genom sitt folkliga framställningsätt bekante vetenskapsmannen och författaren.

Fridtjuv Berg.

Hjalmar Boström.

Den 21 dennes kl. 3,25 f. m. afled i sitt hem förste läraren vid Sundsvalls folkskolor *Hjalmar Boström*.

Född i Tösse församling nära Åmål den 12 jan. 1863, vann Hj. Boström inträde vid Karlstads seminarium hösten 1880 och aflade folkskollärareexamen därstädes våren 1884; genomgick med stipendium från Mellgrenska fonden i Karlstad en slöjdcurs vid Palmgrenska skolan i Stockholm 1885 och en dito vid Nääs' slöjdlärareseminarium 1886 samt med stipendium från Sundsvall en andra kurs vid Nääs 1890; aflade 1888 mogenhetsexamen i tyska språket som privatist vid Sundsvalls högre allmänna läroverk; idkade rätt omfattande studier i engelska; erhöll 1897 dispens att söka lärarebefattning vid högre folkskola.

HJALMAR BOSTRÖM.

Höstterminen 1884 tjänstgjorde han som vikarierande folkskollärare i Nor och vårterminen 1885 i samma egenskap i Grums församling i Värmland. Sistnämnda år erhöll han anställning som e. o. lärare vid Sundsvalls folkskolor, där han under de tre första åren hade sin tjänstgöring fördelad sålunda, att han undervisade i folkskolan vissa timmar på f. m. såsom biträde åt förste läraren samt i slöjden på e. m.

Efter den stora branden 1888, då hela Sundsvall med undantag af förstäderna lades i aska, inträdde samhällets folkskoleväsen i sin helhet i ett nytt skede. Dess yttre betingelser i allmänhet, och särskildt hvad lokaler angår, utvecklades med erkännansvärd raskhet.

Då slöjdskolan, som efter stadsbranden måst ligga nere i två år, 1890 inflyttade i sin nya, palatslika lokal, efter donator kallad Altinska slöjdskolan, entledigades den förutvarande slöjdföreståndaren, en snickare, och efterträddes af Hj. Boström. Sedan

uppväxttiden hemmastadd i snickeri och slöjd, behärskade B. alla fackets tekniska svårigheter och var synnerligen förtrogen med slöjdens stora betydelse i uppfostringshänseende. Han införde den s. k. Nääsmetoden kort efter sin ankomst till Sundsvall samt genomdref, att barnen fingo behålla de saker, de tillverkat. Före denna tid sysselsattes nämligen de små slöjdeläverna bl. a. med lagning af gamla möbler, och betalningen härför torde ha varit ett plus i dåvarande slöjdföreståndares inkomster. De föremål, som af barnen tillverkades i öfrigt, såldes till förmån för slöjd-kassan. Af kärlek till slöjdundervisningen men ännu mer af beundran för de väckande, värmande och vägledande pedagogiska idéer, som från läroanstalten vid Säfvelångens fagra strand strömmat ut öfver hela den civiliserade världen, deltog B. såsom biträdande slöjdlärare i flera kurser vid Nääs' slöjdlärareseminarium.

1891 tillträdde Boström ordinarie lärarebefattning vid Sundsvalls folkskolor samt antogs vid innevarande års början på förordnande till förste lärare, sedan befattningens ordinarie innehafvare hr O. Ohlson utnämns till folkskoleinspektör i Norrbottens län.

*

Hjalmar Boström var en synnerligen energisk, samvetsgrann och dugande lärare. Han hängaf sig helt åt det kall, han gjort till sitt, och bar dess fana högt. Med lifligt intresse följde han företeelserna på skolans område ej blott inom Sverige utan äfven utomlands. Hvarhelst och närhelst det gällde en mogen reform inom hans verksamhetsområde, där kunde man på förhand vara viss om att finna B. i främsta ledet, brytande en lans för utveckling och framåtskridande gent emot slentrian och fördom.

Lifligt medveten om den pedagogiska sanningen: »all undervisning skall vara uppfostrande», ogillade B. på det högsta den undervisning, som helt eller i hufvudsak är anlagd på minneskram och läxplugg; en sådan undervisning var för honom liktydig med att gifva barnen »stenar i stället för bröd». Danandet af karaktären var hans uppfostringsmål; medlen för uppnående af detta mål: en harmonisk utveckling af såväl kropp som själ. I förra afseendet ifrade han för skolbad, fria lekar, slöjd och gymnastik; i senare afseendet för viljans böjande och bildande i religiös och sedlig riktning tillika med och genom förståndets och känslans odlande.

Åren 1894—97 var B. ordförande inom Sundsvalls skollärareförening. På grund af sitt intresse för föreningsverksamheten blef han vid valen af centralstyrelsemedlemmar så småningom erkänd som norrländingarnes speciella kandidat och erhöll i denna egenskap röster från kretsar i skilda delar af landet, i följd hvaraf han 1897 valdes till förste suppleant i nämnda styrelse, i hvars arbeten han på grund af en förutvarande medlems frånfalle kallades att deltaga redan på nyåret 1898.

Som kamrat och människa var B. karaktärsfast, vänfast, enkel och anspråkslös. Han var glad och skämtsam i den förtro-